

ДВА ПОГЛЯДИ НА ОДНУ ПРОБЛЕМУ*

Науменко А.М.

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ
ТА ЙОГО ПОЛІТИЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ
(лист-рецензія)

Шановний Валентине Григоровичу!

Сьогодні (після закінчення навчального року) нарешті осилив Вашу монографію “Арії. Слов’яни. Руси”. І хоч я, на превеликий жаль, завжди зовсім далеко відстояв (відстою і зараз) від порівняльно-історичного мовознавства, через що я з білою заздрістю відношуся до авторів розвідок, де десятки і сотні прикладів щодо переходів та порівнянь праслів і прамов витанцьовують складний, стрункий, таємний, езотеричний танок, котрий є для мене чистою китайською грамотою, я все ж таки, читаючи Вашу книгу, зміг відчутти, а місцями навіть побачити Ваші величезні енерговитрати на кількісну аргументацію Вашої концепції і на глибину й панорамність висловлених Вами думок.

Вважаю, що Ви є одним з тих значних за якістю, але малих за рідкістю сучасних українських філологів (О.Б. Ткаченко, Г.П. Півторак та ін.), які об’єктивно доводять давнє твердження О.О. Шахматова (котре, до речі, згадуєте і Ви), що росіяни та українці “в доісторичну епоху” походили від різних племенних джерел. Але Ви йдете ще далі: слідом за М.С. Грушевським з його “Історією України-Руси” кінця XIX ст. Ви відправляєте недовговічних українців до праслов’ян і аж до аріїв, щоб зробити цих історичних немовлят сивими батьками європейської цивілізації. Щоправда, Ви надаєте ту ж саму породжувальну місію і немовлятам-росіянам, хоч і гадаєте разом з другим великим у світі мовознавцем (другим – після Сталіна) Л.Д. Кучмою, що Україна – не Росія.

Я не можу погодитись з Вашими кінцевими висновками про постійну минулу і навіть сучасну різність українців і росіян як етносів, бо логіка наукової думки та історичної фактографії примушує мене стати на позицію того ж О.О. Шахматова у другій половині його твердження, в якій йдеться про те, що хоч племенне джерело українців та росіян у доісторичну добу і *може* бути різним, та починаючи з Київської Руси вони стали *одним* етносом. Звичайно, якщо символом всеукраїнської культури назвати лише культуру Галичини, то дійсно можна побачити між галичинами та росіянами етнічні розбіжності. Але якщо згадати про інші українські міста (Полтавщину та Дніпропетровщину, Запоріжжя та Донецьк, Харків та Луганськ і т.ін.), то виїде

зовсім негалічанська картина.

А факти самі по собі не значать нічого: на них можна побудувати будь-які системи в залежності від методологічної бази дослідника. Саме тому я уважно перечитав Ваш теоретичний розділ і знайшов там три “ключові” чинники, які дозволяють Вам вільно плавати на наступних трьохстах сторінках, а мені – ставити під сумнів об’єктивність змісту саме цих сторінок.

По-перше, Ви стверджуєте, що *“силабема, або складофонема, являла собою реалізацію консонанта. Його супроводжував у складі голосний призвук невизначеного тембру (...). На користь останнього свідчать наукові дані про реконструкцію первинної системи голосних, в якій було протиставлення лише ‘а’-’не а”* (с. 7). Широко відомо, що голосний у деяких стародавніх мовах не мав певної граматичної функції і через це на письмі не фіксувався. Але це зовсім не означає, що в мові він не мав семантики, а в мовленні – різних фонемних втілень. Про цю “двоїстість” голосних у стародавніх мовах (вони мали в мовленні смислорозрізняючу функцію, але не виписувались, бо контекст цю функцію і так добре проясняв) говорить безліч фактів з історії не тільки загального мовознавства.

Так, Мікельанджело зробив свого Моісея з двома ріжками, і ніхто (навіть сам великий скульптор!) не помітив еретичної помилки: ріжки могли бути – за християнською міфологією – лише у диявола! Але провина тут лежить на перекладачеві Біблії латиною Ієронімі: це він, зустрівши на початку IV тис. н.е. у давногєбрейському тексті Тори лише приголосні **crn**, підставив (якщо не помиляюсь) голосну “e” і прочитав **ceren** як *“рогатий”*, а повинен був підставити “a” (якщо не помиляюсь) і прочитати **caran** як *“лучистий, променистий”*.

От і сприймався майже 12 століть святий батько іудеїв та християн як диявольська фігура! А Ви кажете про безсемантичність голосних у стародавню добу. Хоча – ні: Ви й самі висловлюєте імпліцитно думку, яка є аналогічна моїй, коли стверджуєте, що голосних було декілька: *“a”-“не a”*.

По-друге: Ви пишете (с. 7), що *“з розвитком мови-основи складофонемна структура змінилася на звукофонемну”*. А чи не була *“звукофонема”* притаманна мовленню здавна (і, отже, підсвідомості мовця), та на письмі (тобто у свідомості мовця) вона реалізувала себе значно пізніше? І тоді виходить, що ніякого *“розвитку мови”* не було, а відбувалась лише еволюція письма.

Більш за те: у Вас виходить, що у Вашу добу приголосних (у “Вашу”, бо, на мій розсуд, її ніколи у дійсності не було хоча б через

те, що вимовити кількісно великий збіг приголосних фізично неможливо без використання голосної “змазки”) “образів-понять” не існувало, і лише у “добу голосних”, як Ви акцентуєте, “склад CV мав смислове значення і являв собою прості образи-поняття”. А чи не виходить через це у Вас, що мова спочатку виникла без “образів-понять” і лише потім отримала їх. А що ж тоді означали для мовця “необрази-поняття” (чи “образи-непоняття”?) і як вони допомагали спілкуванню членів мовної громади?

По-третє, важко погодитись з Вашою максимою, що “давнє слово мало в собі два склади і становило собою первісно редуплікацію кореня, а з часом – коренескладання, в результаті чого утворювалися слова з двох різних коренів” (с. 7). Чи не вважаєте Ви, що редуплікація могла означати для логіки стародавньої людини не нове слово, а лише множину того явища, яке визначалося простим коренем?

Отже, і логіка породження (становлення) мови, і фактографія стародавніх мов свідчать про те, що коренескладання було активнішим за редуплікацію, а також хронологічно одночасовим з ним. Так, перше речення давньогебрейської Тори (а йому майже 3,5 тисячі років!) має 7 слів, від односкладового до чотирьохскладового, і жодне з них не побудовано за принципом редуплікації:

יְבְרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ׃

(“берейшіс боро елохім ес хашомаім веес хоорец” – На початку створив Бог небо і землю).

Вибачаючись перед Вами за те, що я зі своїм логіко-синхронічним знанням (так би мовити, “непрофесіональним рилом”) вліз до “калачного ряду” Вашої порівняльно-історичної епархії, я все ж хочу щиро привітати Вас з талановитою, фундаментальною розвідкою, хоч її висновки і здаються мені більш політичними, ніж науковими.

Та, мабуть, тільки такою і може існувати сучасна вітчизняна філологія.

З повагою

Ваш

А.М. Науменко

14.07.04, Миколаїв